

Kompetencje nauczyciela języka obcego w przedszkolu

Małgorzata Piotrowska-Skrzypek

Trudno oprzeć się wrażeniu, że na temat profilu nauczyciela języka obcego pracującego z małymi dziećmi napisano już prawie wszystko, a literatura pedeutologiczna dostarcza wielu sposobów definiowania i klasyfikowania nauczycielskich kompetencji (Górska, Madalińska-Michalak 2012:76). Jak więc podejść do tego tematu, żeby czytelnik zaraz na wstępie nie zrezygnował z lektury z powodu nieodpartego wrażenia *déjà vu* bądź nie został przytłoczony przez nadmiar rozważań teoretycznych?

Zacznijmy od przedstawienia nadrzędnego celu, który na co dzień realizuje każdy nauczyciel, wyrażonego przez nierozłączny duet: edukację i wychowanie. Jaki ma wpływ na wymagania stawiane nauczycielowi języków obcych? Czy można krótko odpowiedzieć, że poprzez wychowanie kulturowo-językowe odbywa się skuteczna (na czym nam wszystkim przecież zależy) edukacja językowa dziecka? Przeanalizujmy więc kompetencje nauczyciela języków obcych na etapie nauczania/uczenia się przedszkolnego z perspektywy małego dziecka stawiającego pierwsze kroki w zinstytucjonalizowanym świecie, w którym odtąd będą się odbywać jego wychowanie i edukacja.

Hurra, idę do przedszkola! – edukacja i wychowanie wsparciem dla zdolności wszystkich dzieci

Do czasu pójścia do przedszkola wychowanie i edukacja odbywają się na gruncie doświadczeń domowych, w otoczeniu rodziców i/lub opiekunów, niekiedy wspomagane są przygotowaniem żłobkowym. Zastanawiając się więc nad kompetencjami nauczyciela małych dzieci, uznajmy za aksjomat, że powinny być one zbliżone do kompetencji

dobrego rodzica/opiekuna zajmującego się wychowaniem dziecka i jednocześnie jego edukacją.

Dobry rodzic nie faworyzuje żadnego ze swych dzieci poprzez założenie, że jedno jest zdolniejsze od drugiego. Nie takie powinno być zatem podejście do procesu edukacji i wychowania również poza środowiskiem domowym. Sięgając bowiem do źródeł słowa *edukacja*, znajdziemy dwa jego warianty: *educare* oraz *educere*. Znaczenie słowa *educare* to – opiekować się, karmić, hodować. Słowo *educere* oznacza – wyprowadzić, wydobyć coś, co już w kimś jest, wydobyć coś nowego z kogoś, kto sam jest zaskoczony tym odkrytym potencjałem. Kompetencje nauczyciela dzieci powinny być wobec tego nierozłącznie związane z umiejętnością zaopiekowania się każdym małym uczniem z osobna, sprawnością przekazywania mu wiedzy na temat otaczającej go rzeczywistości językowo-kulturowej oraz zręcznego wpływania na jego wychowanie poprzez wydobywanie różnorodnych możliwości dziecka i drzemiących w nim talentów.

Aby temu sprostać, proponuje się przyjąć za nadrzędne założenie, iż na tym szczególnym etapie, jakim jest wejście dziecka w świat edukacji (przed)szkolnej, należy zrezygnować z podejścia zwanego wspieraniem uczniów zdolnych, a przyjąć jako fundamentalne kryterium, iż odpowiednia pomoc należy

się wszystkim dzieciom bez wyjątku. Inaczej mówiąc, należy uznać, że wszystkie dzieci są zdolne¹. Autorzy publikacji, której tytuł potraktujemy jako lejtymotywnie niniejszego artykułu, opierając się na najnowszych badaniach naukowych, zdecydowanie podkreślają, że każde dziecko jest utalentowane w sposób niepowtarzalny i wchodząc w życie (a takim symbolicznym czasem wejścia w życie jest podjęcie nauki w przedszkolu), ma przed sobą nieograniczoną gamę możliwości. Z punktu widzenia neurobiologii, związane jest to przede wszystkim z mnogością połączeń neuronalnych, w które wyposażony jest każdy nowo narodzony człowiek, a które są jego niezwykle potężnym potencjałem, aczkolwiek, zdaniem wielu naukowców, wciąż zbyt mało docenianym. Celem wychowania poprzez edukację powinno być przede wszystkim stworzenie dziecku takich warunków i takiego otoczenia, aby mogło ono gromadzić doświadczenia, *dzięki którym jak najwięcej istniejących w mózgu połączeń zostanie zachowanych* (Hüther, Hauser 2014:98).

Nauczyciel, wzorując się na dobrym rodzicu/opiekunie dziecka, będzie więc doceniał wszystkich swoich uczniów, pomagał im odkrywać, badać i poznawać rzeczywistość językowo-kulturową, pielęgnował w nich otwartość i zdolność nawiązywania kontaktów oraz akceptował, lubił i doceniał różne ich talenty. Parafrazując cytowanych autorów: z perspektywy neurobiologicznej celem edukacji i wychowania powinno być wspieranie ucznia-dziecka w tym, co najbardziej oczywiste – w rozwijaniu różnych jego umiejętności, zdolności, talentów i potencjału. Przyjrzyjmy się zatem najważniejszym kompetencjom nauczycielskim wspomagającym prawidłowy rozwój przedszkolaka.

Lubię, gdy moja pani się uśmiecha – słów kilka o kompetencjach wychowawczych

Taką odpowiedź otrzymamy od przedszkolaka na zadane mu pytanie: *Co lubisz u/w swojej pani od francuskiego?* Podobnie badania potwierdzają, iż kompetencje psychopedagogiczne są najważniejsze u nauczyciela małych dzieci. Odnosząc się do monolitu: edukacja-wychowanie, proponuję nazwać je raczej kompetencjami wychowawczymi. Tym bardziej, że takiego określenia użyjemy, opisując kompetencje dobrego rodzica/opiekuna.

¹ Niedawno na polskim rynku wydawniczym ukazała się publikacja podejmująca często stosowaną w obecnym dyskursie edukacyjnym tematykę rozwijania wrodzonych zdolności u wszystkich uczniów, a nie tylko u tzw. uczniów zdolnych, autorstwa neurobiologa Geralda Hüthera i dziennikarza naukowego Uliego Hausera, pt. *Wszystkie dzieci są zdolne. Jak marnujemy urodzone talenty*.

Raz jeszcze warto podkreślić, że nauczyciel przedszkolaków powinien rozwijać swe kompetencje wychowawcze w sposób zbliżony do parentalnych. Oznacza to konieczność zadbania na zajęciach językowych o atmosferę spokoju i bezpieczeństwa, w której dziecko, bez względu na okoliczności, może liczyć na akceptację i wsparcie. Trzeba zagwarantować dziecku prawo do wyrażania sprzeciwu czy też niezadowolonia, bez ryzyka odrzucenia ze strony nauczyciela. Z pewnością nie należy mylić dopuszczenia tego typu zachowań z pozwalaniem dzieciom na wszystko. Niemniej jednak, warto pokierować dziećmi w taki sposób, żeby, z jednej strony, czuły akceptację i wsparcie, z drugiej zaś – trzymały się jasno zdefiniowanych granic *zawsze wtedy, gdy na samodzielnie obranej drodze same dla siebie stają się przeszkodą albo gdy istnieje niebezpieczeństwo, że pobłądzą* (Hüther, Hauser 2014:99).

Na czym wobec tego oprócz owe kompetencje wychowawcze zbliżone do parentalnych? Otóż, przy założeniu, że kompetencje wychowawcze to nic innego jak umiejętność rozpoznawania potrzeb dzieci/uczniów, proponuję sięgnąć po sprawdzone podpowiedzi z klasycznej hierarchii potrzeb ludzkich, autorstwa amerykańskiego psychologa Abrahama Harolda Masłowa, będące jednocześnie analizą motywacji.

Rozpatrując zatem zaproponowaną przez Masłowa kolejność realizacji potrzeb mających wpływ na motywację, nauczyciel musi się upewnić, czy dziecko ma zaspokojone podstawowe, fundamentalne dla swojego rozwoju potrzeby fizjologiczne. Jeśli dziecko odczuwa np. nieodpartą potrzebę „pójścia na stronę”, a nauczyciel będzie tę potrzebę ignorował, to nie może wymagać od dziecka skupienia się na wykonaniu polecenia lekcyjnego. Głód i brak snu również wpływają niekorzystnie na możliwości koncentracji. Wprawdzie nauczyciel nie ma wpływu na to, ile uczeń śpi, jednakże powinien być czujny i obserwować, czy zmęczenie jest incydentalne, czy staje się permanentne. W przypadku tego ostatniego może zaprosić rodziców/opiekunów na rozmowę i zasugerować, że ich dziecko potrzebuje więcej snu. Zabezpieczenie potrzeb fizjologicznych to również przewietrzenie sali lekcyjnej, gdy jest w niej duszno, lub przeciwnie: zamknięcie okna, włączenie kaloryfera czy wykonanie wspólnie kilku ćwiczeń fizycznych w przypadku zbyt niskiej temperatury. Zaspokojenie tych podstawowych potrzeb należy połączyć ze wspomnianą już koniecznością stworzenia atmosfery bezpieczeństwa na zajęciach, gwarantującą, przede wszystkim, nietykalność

fizyczną i psychiczną², chroniącą uczniów przed wszelkimi innymi formami przemocy. Wspólnie wynegocjowane zasady współpracy i zachowania na zajęciach (nie tylko językowych), mogą być, na przykład, zawarte w ułożonej i podpisanej razem z uczniami umowie, definiującej w formie zalecanych reguł zachowania dopuszczalne i zamierzone postępowanie oraz reakcje. Poczucie bezpieczeństwa stwarzają również stosowane przez nauczyciela stałe rytuały klasowe, do których należy, na przykład, powitanie (w formie piosenki, wyliczanki, tańca...) czy też pożegnanie na zakończenie lekcji.

Kolejnym szczeblem na drabinie potrzeb, prowadzącym ku lepszemu wykorzystaniu potencjału i motywacji dzieci, jest realizacja potrzeby przynależności, tworzenia afektywnych więzi społecznych, bycia zaakceptowanym przez nauczyciela i rówieśników. Potwierdzeniem przynależności do grupy jest przede wszystkim przyjazne odnośnienie się nauczyciela do uczniów, sygnalizowane poprzez spojrzenie, uśmiech czy inny gest potwierdzający, że rozpoznaje ucznia, widzi jego wysiłki, jest zadowolony z wykonanego zadania, docenia jego zaangażowanie. Ten poziom realizacji potrzeb wyklucza natomiast wszelkie etykietowanie uczniów, zarówno negatywne, jak i pozytywne. Nauczyciel bowiem nigdy nie powinien stracić nadziei i wiary w możliwość poprawy zachowania ucznia. Na temat niebezpiecznych skutków „przypinania negatywnych etykiet” (zwanego też stygmatyzacją, naznaczaniem lub po prostu etykietowaniem) dzieciom/uczniom, wypowiadają się zgodnie psychologowie i psychiatrzy. Jednakże etykietki pozytywne działają równie frustrująco, i to nie tylko na uczniów, którym doskwiera bycie „ulubieńcem” nauczyciela, ale i na pozostałych, którzy mogą poczuć się niedocenieni i tym samym zniechęcić się do podejmowania jakichkolwiek wysiłków. Na tym poziomie potrzeb zaleca się stosowanie technik zarządzania konfliktem, promowanie słuchania i rozmowy, a więc znalezienia płaszczyzny porozumienia. Jak można łatwo zauważyć: *w gruncie rzeczy nasze dzieci poszukują dokładnie tego samego, za czym na dnie serca tęskni każdy dorosły. Wszyscy marzymy o akceptacji, chcemy, by szanowano nas takimi, jakimi naprawdę jesteśmy, z wszystkimi naszymi zaletami i słabościami* (Hüther, Hauser 2014:30).

² Rodzaje przemocy: fizyczna – naruszenie nietykalności fizycznej, psychiczna – naruszenie godności osobistej, seksualna – naruszenie intymności, ekonomiczna – naruszenie własności, zaniedbanie – naruszenie obowiązku do opieki ze strony osób bliskich. Według danych tzw. niebieskiej linii, czyli Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie: <http://www.niebieskalinia.info/>

Nauczyciel, wzorując się na dobrym rodzicu/ opiekunie dziecka, będzie więc doceniał wszystkich swoich uczniów, pomagał im odkrywać, badać i poznawać rzeczywistość językowo-kulturową, pielęgnował w nich otwartość i zdolność nawiązywania kontaktów oraz akceptował, lubił i doceniał różne ich talenty.

Kolejne w hierarchii potrzeb zdefiniowanej przez Masłowa są szacunek i uznanie. Zaspokoić je można w sposób bardzo prosty, np. poprzez udzielanie regularnej informacji zwrotnej. Oznacza to, że należy na bieżąco gratulować uczniom, którzy na to zasługują, a wobec tych, którzy postąpili niezgodnie z ustalonymi zasadami, stosować pryncypia mądrej dyscypliny, tzn. nie osądzać i nie karcić dziecka, ale nazywać jego niewłaściwe zachowania (nie mówić: *zostaniesz ukarany, ponieważ nie jesteś grzeczny*, ale opisać, co się konkretnie wydarzyło: *nie rysuj po ścianach, ale na kartkach lub w zeszytach* i wskazać konsekwencje, które dziecko musi ponieść: *proszę, oto mokra szmatka, umyj ścianę w miejscu, w którym ją porysowałeś*). Innym sposobem zaspokajania omawianych potrzeb jest umieszczenie w sali pudełka, do którego uczniowie mogą wrzucać informacje na temat zalet swych kolegów i koleżanek, np. w formie rysunków. Rysunki można ponadto wykorzystać do wprowadzenia czy też powtórzenia niektórych zwrotów w języku obcym. Nauczyciel powinien zapoznać się z zawartością pudełka, zanim przedstawi rysunki uczniom. Jeśli imię któregoś z uczniów pojawia się rzadko, nauczyciel przygotowuje rysunek przedstawiający przykładowe i prawidłowe zachowania tego dziecka. Prowadząc zajęcia, warto poprzez odpowiednie

ćwiczenia zachęcać uczniów do eksperymentowania i tworzenia oraz działania w tych obszarach, w których mogą oni pokazać swe mocne strony.

Wierzchołek hierarchii potrzeb stanowi potrzeba samo-realizacji. Uczeń/dziecko, który ma zaspokojone wszystkie wcześniejsze potrzeby, chce wiedzieć więcej oraz zdobywać nowe umiejętności. Słowem – jest gotowy do rozwijania swego potencjału we wszystkich dziedzinach życia, chętnie podejmuje wysiłek w obszarach, których jeszcze nie poznał. Nauczyciel powinien tak przygotowywać zajęcia, aby oferta ćwiczeń była wyzwaniem. Poczucie odpowiedzialności, które

jest bliskie dzieciom na tym etapie, można także rozwijać, powierzając im proste czynności i zadania do samodzielnego wykonania.

Wszystkie opisane dotychczas potrzeby uczniów, niezbędne do pozyskania ich uwagi i zainteresowania w celu spełnienia aspiracji wyższego rzędu, za jakie uważa się aspiracje edukacyjne, w tym otwarcia się i chęci poznawania języków i kultur – zostały skrótowo ujęte w Tabeli 1.

Zamysłem stworzonej przez Maslowa piramidy było zilustrowanie pięciu typów, a w zasadzie – poziomów potrzeb. Najważniejsze jest to, iż zaspokojenie potrzeb elementarnych,

Tabela 1. Zastosowanie teorii hierarchii potrzeb Maslowa. Źródło: oprac. własne

z pierwszego, drugiego i trzeciego poziomu, wpływa na motywację dziecka do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności, a więc pragnień tzw. wyższej kategorii, znajdujących się na szczycie hierarchii. W celu osiągnięcia korzystnych efektów nauczania/uczenia się języka obcego, niezbędna jest zatem umiejętność rozpoznawania potrzeb dzieci/uczniów oraz podjęcie właściwych działań zmierzających do ich zaspokojenia. Takie postępowanie świadczy o osiągnięciu przez nauczyciela wysokiego poziomu kompetencji wychowawczych.

Kompetencje wychowawcze *hand in hand with*, kompetencje emocjonalne nauczyciela, czyli jak moja pani od angielskiego radzi sobie w określonych sytuacjach

Realizacja potrzeb uczniów młodszych, warunkująca skuteczne uczenie się języka obcego i otwarcie na doświadczenia interkulturowe, musi być wsparta równie wysokim poziomem kompetencji emocjonalnych³ nauczyciela. Racje przesądzające o konieczności uwzględniania kompetencji emocjonalnych w strukturze kwalifikacji nauczycieli przedstawiła na polskim gruncie edukacyjnym Korzeniecka-Bondar w artykule o znaczącym tytule *Kompetencje emocjonalne nauczycieli edukacji elementarnej a problemy związane z adaptacją uczniów* (2006/2007). Z kolei Górska i Madalińska-Michalak proponowały krótką, aczkolwiek wymowną definicję tego pojęcia: *kompetencja emocjonalna – to zbiór nabytych umiejętności, które warunkują efektywność radzenia sobie w konkretnych sytuacjach* (2013:81). Autorki, uwzględniając koncepcję Carolyn Saarni i teorię Stevena Gordona⁴, podkreślają fakt, iż *zbyt często głównym celem jest poprawa zachowania uczniów poprzez skupienie się na emocjonalnych i społecznych kompetencjach ucznia bardziej niż na nauczycielskiej umiejętności interakcji z uczniem (...)* (2012:111). Tymczasem za najważniejszy należy uznać potencjał emocjonalny nauczyciela wyrażony poprzez empatię, entuzjazm, umiejętność przebaczenia, optymizm (rozumiany jako pogoda ducha, wesołość, radość, a więc owo *lubię, gdy moja pani się uśmiecha*), władzę wychowawczą, budowanie relacji interpersonalnych, pewność siebie (rozumianą jako zaleta), sprawiedliwość społeczną, zaufanie oraz znajomość kultury uczniowskiej.

³ Kompetencje emocjonalne, określane także jako kompetencje psychospołeczne, są podstawą skuteczności działania na bardzo różnych stanowiskach i w wielu rolach zawodowych.

⁴ Steven Gordon jako pierwszy użył pojęcia „kompetencja emocjonalna”. Natomiast Carolyn Saarni upowszechniła je w literaturze przedmiotu.

Realizacja potrzeb uczniów młodszych, warunkująca skuteczne uczenie się języka obcego, musi być wsparta równie wysokim poziomem kompetencji emocjonalnych nauczyciela.

Niewątpliwie rozumienie większości wymienionych atrybutów kompetencji emocjonalnej nie sprawia trudności, natomiast dwa z nich wymagają doprecyzowania. Są to: władza wychowawcza i znajomość kultury uczniowskiej. Władza wychowawcza to świadome sterowanie swym autorytetem w taki sposób, aby przewodzić grupie/zespołowi klasowemu z uwzględnieniem pozytywnych relacji z dziećmi, a wykluczyć pokusę nadużywania władzy w celu, np. destrukcyjnego krytykowania: *nauczyciel, który nadużywa władzy, tj. krytykuje uczniów, umniejsza ich zdolności i poniża ich, nie stworzy odpowiednich warunków do uczenia się* (tamże:128). Natomiast poprzez znajomość kultury uczniowskiej należy przede wszystkim rozumieć wiedzę na temat dziecka i jego rozwoju oraz środowiska, w którym funkcjonuje, a także wrażliwość i opiekuńczość nauczyciela oraz znaczenie jego roli w konstruktywnym stawianiu przez dziecko pierwszych kroków na edukacyjnej ścieżce i w debiucie w relacjach społecznych. Zagłębienie się w problematykę rozwijania kompetencji emocjonalnych nauczycieli i ich pracy nad emocjami przekracza ramy tego artykułu, dlatego zainteresowanych zachęcam do lektury książki autorstwa R. Górskiej i J. Madalińskiej-Michalak (2012).

Moja pani mówi super po niemiecku – kompetencje glottodydaktyczne

Termin *kompetencje glottodydaktyczne* obejmuje kompetencje merytoryczne⁵ z zakresu języka obcego nowożytnego i z języka

⁵ Michońska-Stadnik (2013:20) wyróżnia wśród kompetencji merytorycznych *przede wszystkim wiedzę z zakresu języka ojczystego, a także wybranego języka obcego, czyli kompetencje lingwistyczną, a także socjolingwistyczną i pragmatyczną.*

ojczystego oraz kompetencje metodyczno-dydaktyczne, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki pracy z młodszymi dziećmi.

Każdy nauczyciel języka obcego podejmujący pracę na etapie przedszkolnym powinien przede wszystkim zapoznać się z obowiązującą wersją *Podstawy programowej wychowania przedszkolnego*⁶. Na pierwszych stronach tego tekstu znajduje się taki oto zapis na temat celów zajęć językowych:

*przygotowanie dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym poprzez rozbudzenie ich świadomości językowej i wrażliwości kulturowej oraz budowanie pozytywnej motywacji do nauki języków obcych na dalszych etapach edukacyjnych, a w przypadku dzieci z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – rozwijanie świadomości istnienia odmienności językowej i kulturowej*⁷.

W dalszej części rozporządzenia nauczyciel znajdzie informacje doprecyzowujące sposób realizacji założonego celu, czyli przygotowania dzieci do posługiwania się językiem obcym nowożytnym. Otóż zaleca się, aby dziecko kończące wychowanie przedszkolne i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej: uczestniczyło w zabawach, np. muzycznych, ruchowych, plastycznych, konstrukcyjnych, teatralnych; rozumiało bardzo proste polecenia i reagowało na nie; powtarzało rymowanki, proste wierszyki i śpiewało piosenki w grupie; rozumiało ogólny sens krótkich historyjek opowiadanych lub czytanych, gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką czy też gestami. To przygotowanie powinno być włączone w różne działania proponowane w ramach programu wychowania przedszkolnego i powinno odbywać się przede wszystkim w formie zabawy. Należy stworzyć warunki umożliwiające dzieciom osłuchanie się z językiem obcym w różnych sytuacjach życia codziennego poprzez kierowanie

Należy stworzyć warunki umożliwiające dzieciom osłuchanie się z językiem obcym w różnych sytuacjach życia codziennego poprzez kierowanie do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w toku różnych zajęć i zabaw, wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym, włączenie do zajęć rymowanek i prostych wierszyków.

do dzieci bardzo prostych poleceń w języku obcym w toku różnych zajęć i zabaw, wspólną lekturę książeczek dla dzieci w języku obcym, włączenie do zajęć rymowanek, prostych wierszyków, piosenek oraz materiałów audiowizualnych w języku obcym.

Niebagatelne znaczenie ma zalecenie, które zostało użyte w poprzednim zdaniu, a mianowicie konieczność kierowania poleceń w języku obcym *w toku różnych zajęć i zabaw*. Oznacza to integrowanie nauki języka obcego z pozostałymi umiejętnościami rozwijanymi na tym etapie, na którym nauczyciel odgrywa rolę *inspiratora aktywności ucznia* (Dudel, Uszyńska-Jarmoc 2014:78), stwarzającego warunki do tego, aby dzieci bawiły się językiem obcym, rozpoznając go i stosując w różnych kontekstach. Do obrania takiego kierunku zachęcają nauczyciela aktualne tendencje w dziedzinie nauczania języków obcych, promujące podejście eklektyczne. Oznacza ono sięganie po rozmaite formy i techniki pracy pochodzące z różnych metod, odpowiednio dobrane do faz lekcji, materiału językowego, a także potrzeb, wieku oraz możliwości uczących się. Dzieci odczuwają stałą potrzebę zabawy i fizycznej aktywności, co w praktyce oznacza umiejętne posługiwanie się technikami ludycznymi, a więc: *uczyć się, bawiąc, i bawić się, ucząc*.

⁶ Kieruję po raz kolejny uwagę czytelnika na rangę pojęcia „wychowanie”. Jak łatwo można zauważyć, czytając cały tytuł *Podstawy programowej*, na tym etapie kształcenia nie mamy do czynienia z edukacją przedszkolną, ale z wychowaniem przedszkolnym. Kolejność opisu kompetencji nauczyciela języków obcych zaproponowana w tym artykule jest oczywiście zamierzona i zaczyna się od najważniejszych, a więc od kompetencji wychowawczych, poprzez psychospołeczne, aż do glottodydaktycznych.

⁷ Dnia 30 maja 2014 r. MEN podpisał *Rozporządzenie zmieniające w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* – zmiana dotyczy załącznika nr 1 dla wychowania przedszkolnego i załącznika nr 2 dla szkoły podstawowej. Dlatego obecnie powołując się na nową podstawę programową, cytujemy *Rozporządzenie z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół ze zmianą*.

Celowo opieram analizę kompetencji glottodydaktycznej nauczyciela na założeniach *Podstawy programowej*, gdyż znajdują się w niej wskazówki, z którymi powinien się zapoznać każdy nauczyciel języka obcego. Ponadto, łącząc z nimi wyniki najnowszych badań przeprowadzonych przez Dudel i Uszyńską-Jarmoc (2014) w zakresie kompetencji kluczowych małych uczniów oraz opierając się na zaleceniach uznanych naukowców (Komorowska 2002; Pamuła 2002, 2003; Vanthier 2009), proponuję następujący dekalog nauczania języka obcego na etapie przedszkolnym:

1. Nadrzędną zasadą wczesnego nauczania języka obcego jest rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia. W przypadku tej ostatniej, chodzi nie tylko o imitowanie i mechaniczne odtwarzanie bez zrozumienia, ale również o elementarne uczestniczenie dziecka w rozmowie, w wykonywaniu poleceń, czemu służy konsekwentne używanie języka obcego przez nauczyciela.
2. Wynika z tego konieczność urozmaicenia form zajęć proponowanych uczniom i taka ich organizacja, aby sprzyjały komunikowaniu się interpersonalnemu i interakcji, np. poprzez odgrywanie ról.
3. Proponowane zadania i działania skierowane są na ucznia, dostosowane do jego zainteresowań i wieku: im młodszy uczeń, tym bardziej zależność ta jest bezpośrednia.
4. Wykluczyć należy zatem zajęcia z pisania, w tym pisemne zadania domowe dla dzieci w wieku 6 lat i młodszych.
5. Zaleca się stosowanie podejścia ludycznego, wielozmysłowego, interdyscyplinarnego i interkulturowego, z uwzględnieniem potrzeby ruchu oraz głośniejszego niż w pozostałych grupach wiekowych zachowania, a także potrzeby kreatywności (hałas może być skutkiem działań twórczych).
6. Wykorzystywanie podczas zajęć różnorodnych materiałów i pomocy dydaktycznych, takich jak: marionetki, pacynki, stroje i maski, zwykłe rzeczy codziennego użytku, materiały DVD, zasoby internetowe, programy telewizyjne, prasa dziecięca itd., przy jednoczesnym zadbaniu o różnorodność zastosowania tych środków przy wykorzystaniu teorii inteligencji wielorakich Howarda Gardnera.
7. Nauczanie języka jest najbardziej owocne, gdy stanowi integralną część programu nauczania i wychowania obowiązującego w przedszkolu oraz jest z nim skorelowane.
8. Należy zadbać również o otoczenie, w którym uczą się dzieci, poprzez stworzenie zgranego zespołu dobrze wykształconych i przygotowanych nauczycieli, troskliwych i otwartych, ale też schludnej i estetycznej infrastruktury, np. przytulnych

Nadrzędną zasadą wczesnego nauczania języka obcego jest rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia. W przypadku tej ostatniej, chodzi nie tylko o imitację i mechaniczne odtwarzanie bez zrozumienia, ale również o elementarne uczestniczenie dziecka w rozmowie, w wykonywaniu poleceń, czemu służy konsekwentne używanie języka obcego przez nauczyciela.

i (jeśli to możliwe) przestrzennych sal, tematycznych kącioków dydaktycznych i gazetek ściennych w salach (dla dzieci) i na korytarzach (dla rodziców), a także zadbać o właściwy rytm spotkań/zajęć językowych, najlepiej codziennie po kilkanaście minut (spotkania dwa razy w tygodniu to stanowczo za mało).

9. Należy zatroszczyć się również o właściwe relacje z rodzicami, aby zapobiec powstawaniu ewentualnych wątpliwości co do jakości placówki, nauczycieli i nauczania, często spowodowanych brakiem skutecznej komunikacji na linii nauczyciele – rodzice/opiekunowie.
10. Warto wprowadzić elementy ewaluacji z zastosowaniem narzędzia najlepiej dostosowanego do ewaluacji młodszych dzieci, tj. *Europejskiego portfolio językowego* (EPJ)⁸. Umożliwia ono dziecku i jego rodzicom nie tylko współuczestnictwo w procesie ewaluacji, ale również informuje o postępach (patrz punkt poprzedni).

⁸ EPJ, które zostało przygotowane w myślą o najmłodszych, to *Moje pierwsze europejskie portfolio językowe dla dzieci od 3 do 6 lat* wraz z poradnikiem dla rodziców i nauczycieli. Dostępne również w wersji elektronicznej na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji.

Rysunek 1. Konwergencja kompetencji nauczyciela języków obcych w przedszkolu. Źródło: oprac. własne

Na zakończenie

Przedstawiony katalog kompetencji należy traktować jako całość wskazującą na wieloaspektowość i złożoność rzeczywistości edukacyjnej na etapie przedszkolnym. Wbrew powszechnej opinii i stereotypom, nauczanie dzieci w wieku od 2 do 5 lat jest bardzo trudną pracą wymagającą wszechstronnego przygotowania psychopedagogicznego, metodyczno-dydaktycznego oraz – w przypadku nauczania języka obcego – przygotowania merytoryczno-językowego. Pomimo trudności, kompetencje te nie powinny być traktowane rozdzielnie, stanowią całość postaw, wiedzy i umiejętności niezbędne do bycia panią uśmiechniętą, wyrozumiałą i bardzo dobrze mówiącą po angielsku, która potrafi uczyć, bawiąc się, i bawić się, ucząc. Opisane kompetencje przenikają się wzajemnie i stanowią klucz do sukcesu w nauczaniu dzieci języków obcych. Szerokie ujęcie konwergencyjne, obejmujące złożony charakter kompetencji, wydaje się najwłaściwszym kierunkiem przygotowania się do pracy z przedszkolakami. Rysunek 1. pozwala zrozumieć ten konwergencyjny charakter kompetencji nauczyciela języków obcych na etapie przedszkolnym.

Na zakończenie pragnę przywołać słowa prof. Andrzeja Janowskiego, które usłyszałam wiele lat temu, na początku mojej nauczycielskiej drogi: *żaden komputer nie zastąpi przedszkolanki, która potrafi pogłodzić dziecko po głowie, stworzyć warunki do zabawy, dodać odwagi. Pracę z dzieckiem może poprowadzić tylko mądry nauczyciel. Tacy będą potrzebni zawsze.* Od siebie dodałabym, że bycie nauczycielem języka obcego w przedszkolu, to wyzwanie dla ludzi z charakterem.

Bibliografia

- Cherniss, C. (2000) Social and Emotional Competence in the Workplace. W: R. Bar-On, J.D.A. Parker (red.) *The Handbook of Emotional Intelligence*, 433-458. San Francisco.
- Dudel, B., Uszyńska-Jarmoc, J. (2014) *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Implus.
- Góralska, R., Madalińska-Michalak, J. (2013) *Kompetencje emocjonalne nauczyciela*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Huther, G., Hauser, U. (2014) *Wszystkie dzieci są zdolne. Jak marnujemy wrodzone talenty*. Słupsk: Wydawnictwo Dobra Literatura.
- Komorowska, H. (2002) *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Korzeniecka-Bondar, A. (2006/2007) *Kompetencje emocjonalne nauczycieli edukacji elementarnej a problemy związane z adaptacją uczniów*. W: „Nauczanie Początkowe: Kształcenie Zintegrowane”, nr 1, 29-36.
- Michońska-Stadnik, A. (2013) *Teoretyczne i praktyczne podstawy weryfikacji wybranych teorii subiektywnych w kształceniu nauczycieli języków obcych*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pamuła, M. (2002) *Wczesne nauczanie języków obcych: integracja języka obcego z przedmiotami artystycznymi w młodszych klasach szkoły podstawowej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Pamuła, M. (2003) *Metodyka nauczania języków obcych w kształceniu zintegrowanym*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Vanthier, H. (2009) *L'enseignement aux enfants en classe de langue*. Paris: CLE INTERNATIONAL.

dr Małgorzata Piotrowska-Skrzypek

Obecnie wykładowca w Centrum Kształcenia Nauczycieli Języków Obcych i Edukacji Europejskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Dotychczas – nauczyciel języka francuskiego w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Bydgoszczy. Egzaminator maturalny z doświadczeniem pracy w gimnazjum i liceum. Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli. Wiceprezes PROF-EUROPE Stowarzyszenia Nauczycieli Języka Francuskiego w Polsce i prezes Federacji Stowarzyszeń Nauczycielskich.